

BENCZE ZOLTÁN – GÁLVÖLGYI ORSOLYA

Pénzzel teli cseréppersely Budafelhévről

LELŐKÖRÜLMÉNYEK

A Budai Irgalmasrendi Kórház II. kerület Frankel Leó út 17-19. szám alatti kórházudvarán 2019 májusa és októbere között a Budapesti Történeti Múzeum régész munkatársai nagy felületű feltárást végeztek a Be-

1. kép – A középkori ház padlószintje déli irányból (Fotó: Komjáthy Péter) / Image no. 1 – The floor level of the medieval house viewed from the south (Photo by Péter Komjáthy)

tegápoló Irgalmasrend megbízásából.¹ A mai kórházépület udvarát két és fél méter vastagságban 20. század eleji építési törmelék borította. A feltöltés alatt előkerültek a korábbi, 1806 és 1815 között épített kórház maradványai.² Ez az épület a maitól délebbre állt, 1899-ben visszabontott fő- és pincefalai az ásatás során az udvar déli egyharmadában kerültek elő. Az első

kórházépülettől északra lekövezett tér és kertek voltak, ezért az ásatási terület nagyobb részén a régészeti korú emlékek jó állapotban megmaradtak. A felső építési törmelék alatt sárga agyagos feltöltés húzódott, alatta dunai áradások szürke iszapos rétegei következtek. A szürke, iszapos rétegek alatt az udvar nyugati sávjában több mint 50 m hosszan egy észak-déli irányú 5-7 m szélességű, déli végén nyugat felé kanyarodó lekövezett középkori útfelületet találtunk. Az út keleti, Duna felőli oldalán, a mai udvar közepén egy kétszintes középkori ház állt, melynek alapterülete 9,80×6 m volt. Északkeleti oldalán egy ablaknyílás került elő, melyet később befalaztak. A nyugati oldalon az utcaszintről lejárát nyílt. A ház másik bejárata az északi oldalon vezetett a felső szintre. A falak között egy méter vastag, vörös, átégett, paticsos pusztulási réteg volt, amely a beszakadt felső szint maradványait tartalmazta. A vörös színű omladékréteg alatt előkerült SE 414-es számú

¹ BENCZE–FÉNYES–KURUNCZI 2020, KÉTEZER 2023

² HORLER 1962, 286-289. 212. kép

szürke faszenes agyagréteg, mely a ház egykori padlószintje lehetett. **(1. kép)** A középkori ház keleti falának belső oldala mellett a padlószinten 2019. október 14-én egy vörösre égett ép kerámiapersely került elő, amely tele volt érmeikkel.

2. kép – A cseréppersely (Fotó: Keppel Ákos)
Image no. 2 – The ceramic money box (Photo by Ákos Keppel)

A PERSELY

A pénzleletek cserépedénybe való elrejtése nem példa nélküli, viszont a pénzleletes persely már annál ritkább. A perselyek maguk egyáltalán nem számítanak ritka leletnek, mégsem született még róluk régészeti összefoglalás.

A cserépperselyek kisebb mennyiségű pénz gyűjtésére alkalmas kerámiaedények, amelyekből ép darabokat ritkán találnak, hiszen tartalmukért általában összetörik őket. A középkorban a perselyeket két részből állították össze, majd vékony pénzbedobó nyílással látták el őket. Alakjuk leginkább gömb alakú, amelyeknek az alját egyenes talpúra vágták.³

Az Irgalmasrendi Kórház udvarán talált persely 4,5 cm magas, legszélesebb pontján pedig 7,1 cm. Alakja ovális, alját egyenes levágással alakították ki, talpát korongról leválasztották. A pénzbedobó nyílása a tetején található, mellette pedig két rövid bevágás is látható. Anyaga halványvörös színű, magja világosszürke, aprókavicszal és homokkal lett soványítva. Külső felülete sima, díszítetlen.⁴ **(2. kép)**

Budapest területéről az egyik legkorábbi, pénzekkel telített cseréppersely az I. kerületi Fortuna utca 18. szám alatti házból ismert, és késő Árpád-kori pénzérméssel volt tele.⁵ Parádi Nándor a pénzleletes középkori kerámiaedényeket taglaló tanulmányában a 15. századra datálható leletanyagon belül több perselyt azonosított, és elterjedésüket alapvetően a pénzgazdálkodás általánossá válásával hozta összefüggésbe.⁶

AZ ÉREMLELET ÁLTALÁNOS ÖSSZEFOGLALÁSA

A perselyből összesen 320 darab aprópénzt emeltek ki, melyek mind ezüstből készültek.⁷ A leletanyag feldolgozásának első lépcsőfokaként címletek szerint csoportosítottuk őket, majd ország és uralkodó, legvégül pedig verdehely szerint. **(3. kép)**

³ BENDA 2016. <https://tti.btk.mta.hu/lendulet/kozepkori-gazdasagtortenet/havi-szines/2340-egy-arucikk-amelynek-se-fu-le-se-farka-perselyek-a-regi-magyarorszagon.html> (2023.06.28.) A cseréppersely leírásánál Sándor Ildikó, a Középkori Gyűjtemény vezetője segédkezett.

⁴ BTM Ltsz.: 2020.6.1.

⁵ GYÜRKY, H. 2003, 17.

⁶ PARÁDI 1963, 225.

⁷ BTM Ltsz.: 2020.6.2.–2020.6.321.

Címletek tekintetében a lelet 247 darab *denárt*, 59 *obulust*, továbbá 14 darab itáliai *soldot* tartalmazott. (1. *diagram*)

A leletanyag legkorábbi periódusát az előbb említett 14 darab soldo címletű érem határozza meg, amelyek mind Aquileiában készültek. Ezek közül három darab II. Antal pátriárka (1402–1411) regnálására volt keltezhető. A későbbi 11 pedig már II. Lajos pátriárka (1412–1439) uralkodására tehető.

A többi 306 darab érme mind magyar királyi veret volt. A magyar pénzek közül 222 darabot I. Mátyás király (1458–1490) nevére vertek: 188 denárt és 34 obulust lehetett meghatározni. 84 darabot II. Ulászló (1490–1516) uralkodása során készítettek, ezek közül 59 volt denár, 25 pedig obulus. Mátyás pénzeit négy különböző verdéből bocsátották ki: Körmöcbányáról (202 db), Nagybányáról (10 db), Budáról (6 db) és Bécsből (3 db). (2. *diagram*) Ulászlónak mindegyik pénzerméjét Körmöcbányán készítették. A pénzek verési helyének meghatározásában a késő középkortól használatos verdejegy rendszer adott támpontot, amelyek az érmék kronológiai egymásutániségének megállapításában is segítettek.

Az aquileiai pénzermék meghatározásánál a *Corpus Nummorum Italicarum* VI. kötetét használtuk fel.⁸ A magyar veretek

leírása során a *Corpus Nummorum Hungariae* II. kötetének,⁹ továbbá Huszár Lajos *Münzkatalog Ungarn...* című éremkorpuszának¹⁰ és Unger Emil *Magyar Éremhatározó* típus meghatározásait vettük figyelembe.¹¹ A verdejegyek feloldásánál az elsődleges kiindulási pont Pohl Artúr *Münzzeichen und Meisterzeichen...* című feldolgozása volt.¹²

A magyar pénzermék korrendjének kialakításánál Kálnoki-Gyöngyössy Márton 2003-ban publikált doktori disszertációja,¹³ Huszár Lajos¹⁴ és Pohl Artúr korai művei,¹⁵ illetve V. Székely

3. kép – A leletegyüttes (Fotó: Tihanyi Bence) / Image no. 3 – The assemblage (Photo by Bence Tihanyi)

⁸ CNI VI.

⁹ CNH II.

¹⁰ HUSZÁR 1979

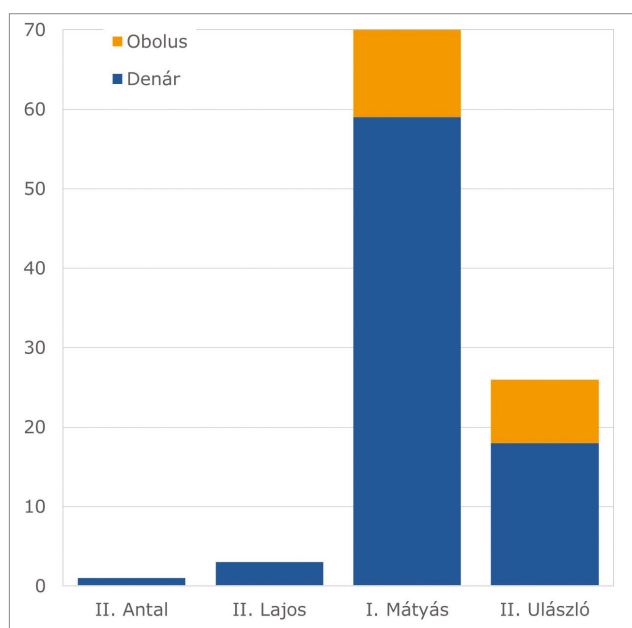
¹¹ UNGER 1974–1976

¹² POHL 1982

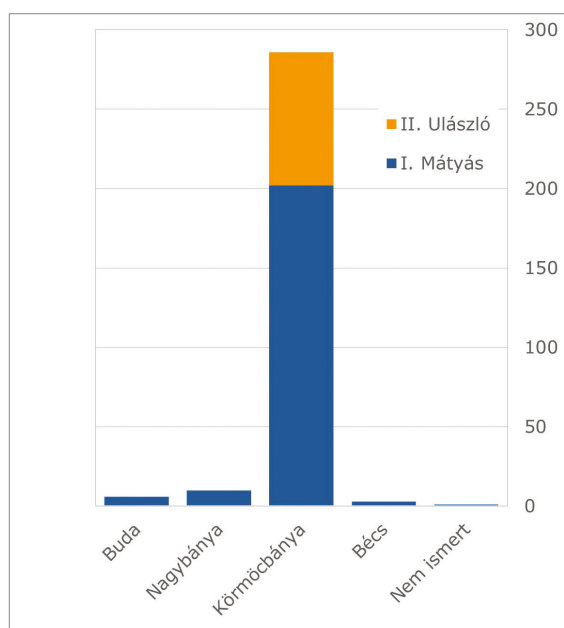
¹³ GYÖNGYÖSSY 2003.

¹⁴ HUSZÁR 1940.; HUSZÁR 1958.

¹⁵ POHL 1972.

1. *diagram* – Az éremleletben szereplő érmék aránya címlet és uralkodó szerint / *Diagram 1* – Percentage of coins in the find by denomination and ruler

2. *diagram* – Magyar királyi veretek uralkodó és verdehely szerinti megoszlása / *Diagram 2* – Distribution of Hungarian royal coins by ruler and place of minting

György a kunfehértói lelet¹⁶ és Nagy Balázs az I. számú Mohácsi éremlelet feldolgozása során szerzett tapasztalatai alapján felállított tipológiát vettük figyelembe.¹⁷

KÜLFÖLDI PÉNZÉRMÉK A LELETBEN

II. Antal veretei mind **CNI VI III.26.4.** típushoz voltak sorolhatók. Előbbiek előlapján három részre osztott címerpajzs volt megfigyelhető, melynek felső mezejében rutázott, keresztbe futó sáv határozható meg, az alsó mezőben pedig hétágú csillag látható. A címerpajzs köré gyöngykört helyeztek el. Az előlapon körben +ANTONIVS*PATRIARCA felirat olvasható. A hátlapra kitárt szárnyú aquileiai sast helyeztek el, szintén gyöngykörben, *AQV*ILE*GEN*SIS felirattal. II. Antal érméi közül a legkönnyebb 0,32 gramm, míg a másik kettő súlya 0,42 és 0,45 gramm volt. Meglehetősen kopottak és töredékesek voltak, ezért átmérőjük is változatos képet mutatott: a legkisebb súlyú példány esetében 14-16 mm, míg nehezebb társai már 16-18 mm-es átmérőt is elértek.

II. Lajos összes pénze **CNI VI III.28.2.** fajtájúak közé tartozott. Ennek a típusnak az előlapján rutázott címerpajzs található, szintén gyöngykörbe foglalva, +LODOVICVS.DVX.D.TECH körirattal. A DVX felirat nem véletlen a köriratban, ugyanis II. Lajos, elődjével szemben egészen 1418-ig nem kapott pápai jóváhagyást, felszentelés nélkül vált pátriárkává.¹⁸ A hátlapján pedig a magyar királyi veretekről már ismerős Madonna látható, körben PATHA-AQVILE felirattal. Az aquileiai érméken már a 13. században megjelent Szűz Mária ülő alakja, de II. Lajos vereteinek hátlapján

¹⁶ SZÉKELY, V. 1999.

¹⁷ NAGY 2015.

¹⁸ GYÖNGYÖSSY 2004, 139.

megfigyelhető Madonna-ábrázolás hasonlít legjobban a magyar pénzermék hátlapi képére.¹⁹ A hátlapi felirat viszont nem Szűz Mária személyére mint patrónusra utal, (ahogy azt a magyar vereteknél láthatjuk majd,) hanem Aquileia pátriarchájára.²⁰ II. Lajos veretei átlagosan 0,36 grammot nyomtak. A legkönnyebb 0,18 gramm volt, ami viszont csak egy félpénznek bizonyult. A legnehezebb pedig 0,48 gramm volt. Átmérőjük 14 és 17 mm között mozgott.

Ezek a pénzek pontosan abból az időszakból származnak, amikor az aquileiai pénzermék súlya és finomsága csökkenésnek indult. 1360 és 1420 között denárok ezüsttartalma több, mint a felére esett vissza, a súlyuk 0,70 grammról 0.30 grammra csökkent²¹ Az írott forrásokban 1414-ig ezeket a pénzeket denárként emlegették, ekkor 14 piccolot értek. Ezt követően, ahogy az értékük romlott, már csak 12 piccolot adtak értük, és már soldoként szerepeltek.²²

Ezeknek az itáliai pénzerméknek a hazai pénzforgalmát több tényező is befolyásolhatta. Az egyik Aquileia geopolitikai helyzetéből fakadt. Velence a 14-15. században terjeszkedni kezdett, és igényt tartott Verona, Vicenza, Padova, illetve a tőle északra fekvő Aquileia területeire is. Ezzel szemben Luxemburgi Zsigmond a Velencével fennálló konfliktusban igyekezett Aquileia függetlenségét biztosítani.²³ Zsigmond érdekei érvényesítésének következtében 1411. szeptember 30-án magyar csapatok jelentek meg Friaulban. A háború váltakozó sikerrel egészen 1413-ig zajlott.²⁴ A hadjáratban résztvevő magyar katonák pedig szert tehettek ilyen pénzermékre. A 15. századi, illetve a 16. század eleji pénzforgalomban – ha nem is túl gyakran –, de jellemzőek voltak az Aquileiában készült pénzermék. A másik tényező már Észak-Itália kereskedelmi jelentőségéből fakadt. Az 1470-es évektől a magyarországi szarvasmarha kereskedelem fellendülésével számolhatunk, amelynek a legfontosabb útvonala pont Aquileia térségében futott.²⁵

HUNYADI MÁTYÁS PÉNZERMÉI

A lelet legnagyobb részét Hunyadi Mátyás regnálására lehetett keltezni. A leletből az összes veret az 1467 utáni időszakra tehető, amikor a magyar pénzverés történetében fontos változások következtek be. Habár Mátyás pénzreformját hagyományosan az 1467-ben kiadott dekrétumhoz kötik, valójában ez egy hosszadalmas folyamat első lépcsőfoka volt, és nem csak a pénzverés átalakítását célozta meg, hanem egy teljes, központilag irányított pénzügyigazgatási szervezet kiépítését, ami érintett egyéb a pénzügyigazgatáshoz tartozó területeket is, mint például az adó- és vámszedés.²⁶ Mátyás reformjának a leglényegesebb eleme a jó minőségű pénz verésének újrakezdése volt, amihez mintának Luxemburgi Zsigmond *moneta maior* elnevezésű értékálló ezüstpénzét vették.²⁷

¹⁹ Soós 1995, 5.

²⁰ Gyöngyössi 2018, 93.

²¹ Gyöngyössi 2004, 140.

²² Németh 2022, 410.

²³ Gyöngyössi 2004, 137.

²⁴ Di Bari 2017, 327.

²⁵ Németh 2022, 409.

²⁶ Gyöngyössi 2019, 161.

²⁷ Gyöngyössi 2019, 163.

A pénzverés újjászervezésének részeként új éremképpel látták el a magyar vereteket: az előlapon Mátyás négyelt címere (első mezejében magyar vágásokkal, másodikban magyar ket-tős kereszttel, harmadikban dalmát leopárdfejekkel, végül a negyedikben cseh vagy boroszlói oroszlánnal kapott helyett. A címer közepére szív pajzsot helyeztek el a Hunyadi család jelké-pével (csőrében gyűrűt tartó holló).²⁸ A hátlapon pedig Madonna alakja köszönt vissza, amely ezt követően egészen a 20. századig meghatározó maradt a magyar vereteken. A körirat minden esetben a *Patrona Ungariae* („Magyarország védasszonya”) változata volt. Az első Mária ábrázolás már III. Béla korában megjelent, bár ez nem számít előképének a késő középkori Madonna meg-jelenítésének. Ennek hátterében a kutatás szerint több tényező is állhatott, egyrészt a Hunyadi család hagyományos Mária tisztelete, valamint a török és cseh háborúk, másrészt nagyobb szere-pe lehetett Mátyás egyéni Mária tiszteletének.²⁹

A „madonnás denárok” feliratait eleinte a gótikus majuszkuláris írás jellemezte, majd ezt kö-vetően, az 1470-es évek végétől a körmöcbányai pénzérméken írásváltás következett be, egységes reneszánsz kapitális írásmód kerül előtérbe.³⁰

Mátyás denárjait alapvetően összesen hat különböző típusba tudtam sorolni, míg az obulusa-inak csupán két fajtáját tudtam megkülönböztetni. Ezek a veretek a reform különböző szakaszaiban készültek, és lefedik Mátyás uralkodásának teljes időszakát 1467-től kezdődően. Gyöngyössi Márton doktori disszertációjában négy nagyobb egységre különítette a reformsorozatot, amelyek a következő módon datálódtak:

1. 1467 – 1470: az állandó pénz bevezetése;³¹
2. 1470 – 1477: az ezüstpénzverés racionalizálása;³²
3. 1478 – 1485: az újjászervezés időszaka;³³
4. 1486 – 1490: az ezüstpénzverés egyesítése.³⁴

Verdék tekintetében a pénzreform első időszak mutatja a legszínesebb képet, ami nem megle-pő, hiszen ekkor működött a legtöbb pénzverde egy időben. Az átalakítások legelején kezdtek el verni a CNH II. 235A / H717 / Éh 562 denártípust. Ezt az éremtípust minden verdében készítet-ték (Buda, Körmöcbánya, Kassa, Nagybánya, Nagyszében), bár kialakításukat tekintve a külön-böző verdék termékei semmiképp sem tekinthetők egységesnek.³⁵ Az kórház udvarán megtalált leletegyüttesben ebből a denártípusból összesen 31 darabot tudtunk meghatározni. A fajtáról általánosan elmondható, hogy hátlapján fátyolos Madonna látható, aki kissé jobbra fordul, jobb kezében tartva a kis Jézust.³⁶

²⁸ GYÖNGYÖSSY 2003, 63.

²⁹ GYÖNGYÖSSY 2018, 92.

³⁰ GYÖNGYÖSSY 2003, 56.

³¹ GYÖNGYÖSSY 2003. 63-68. V. Székely György az 1468 és 1470 közötti időszakot „bevezetés és elterjesztés időszakának” nevezte. In: SZÉKELY, V. 1999, 369.

³² GYÖNGYÖSSY 2003, 68-70.

³³ GYÖNGYÖSSY 2003, 70-72.

³⁴ GYÖNGYÖSSY 2003, 72-73.

³⁵ SZÉKELY, V. 1999, 369.; GYÖNGYÖSSY 2003, 65.

³⁶ HUSZÁR 1940, 561.; SZÉKELY, V. 1999, 369.

A Budán készült példányok esetében az előlapi címerpajzs közepén megfigyelhető szív pajzs ovális, míg a hátlapi Szűz Mária testesebb, egyes példányok kezében még országalma is megtalálható.³⁷ Gyöngyössy Márton összesen négy verdejegyet sorolt fel ehhez a típushoz ebből a verdéből, amelyek mind Kovács István (1464-1470) kamaraispán jegyeként lettek feloldva. Ezek közül csak kettő fordult elő a jelenleg tárgyalt éremleletben: **B-S**³⁸ (5 db) és **B-patkós kereszt**³⁹ (1 db). Huszár Lajos a budai pénzverést összegző művében a B-S verdejegyet 1468-ra keltezte, míg a B-patkós kereszt használatát egy évvel későbbre helyezte.⁴⁰ Ezzel szemben Kálnoki-Gyöngyössy Márton a B-patkós kereszt verdejegyet datálta a legkorábbra, 1467-től alkalmazhatták, mivel ez volt Kovács István hagyományos jele.⁴¹ A vizsgált érmék előlapján az M. MATHle. R. hVnGARle vagy VnGARle körirat változatai olvashatók, két B-S verdejegyes esetében kereszttel kezdődően. A hátlapon PATROn - VnGAR; VnGARI vagy hVNGAR variációk voltak felismerhetők.

A tárgyalt korszakban Körmöcbánya Kanstorfer János (1467-1469) tevékenykedett, mint kamaraispán.⁴² A H717 típusú denárból összesen 18 ismert a körmöci verdéből és három verdejegyet lehetett megkülönböztetni: **K-sávós címerpajzs**⁴³ (13 db), **K-sávós címerpajzs felette K betűvel**⁴⁴ (3 db), **K-kettős kereszt**⁴⁵ (2 db). Huszár Lajos a három verdejegy közül a K-kettős keresztet datálta a legkésőbbre, meglátása szerint csak 1470-től kezdődően kezdtek el verni az ilyen jegyű denárokat.⁴⁶ Gyöngyössy Márton szintén ezt a verdejegyet helyezte a legkésőbbre ezek közül, 1469-re. A legkorábbinak a sima sávós címerpajzssal ellátott jegyet tartotta, amit a címerpajzs K betűvel díszítve követett.⁴⁷ Pohl Artúr a címeres és a K betűvel ellátott példányokat egyaránt 1469-re datálta, a kettős keresztet pedig Mühlstein Vid (1470-1480?) verdejegyének tartotta 1470-ből.⁴⁸

A leletben a kettős keresztet darabok esetében +M. MATHle R. VnGARle felirat olvasható az előlapon, míg a címerpajzsosokon ugyanez a felirat, kivéve két darabnál, ahol +MOneTA. MATHle. R. VnGARle változatai figyelhetők meg.⁴⁹ A K-címerpajzs/K jeggyel ellátottaknál viszont már csak a *moneta...* kezdetű körirat figyelhető meg. Ez utóbbi felirat, a kutatás szerint átvezethet már minket a következő időszak pénzverésében készülő H718 veret első köriratváltozatához.⁵⁰ A hátlapi felirat szempontjából kizárólag a PATROnA - VnGAR ÉS VnGARle verziók váltakoznak. Öt darab K betűvel ellátott címerpajzsos veret esetében glóriát is sikerült megfigyelni a Szűz Mária feje körül, ez a CNH II. 235A változataként értelmezett CNH II 236 denártípus jellemzője,

³⁷ GYÖNGYÖSSY 2003,65.

³⁸ POHL 1982, 216 – 4

³⁹ POHL 1982, 216 – 5.

⁴⁰ HUSZÁR 1958, 103.

⁴¹ GYÖNGYÖSSY 2003, 83.; GYÖNGYÖSSY 2003, 267-268.

⁴² GYÖNGYÖSSY 2003, 88.; GYÖNGYÖSSY 2003.

⁴³ POHL 1982, 216 – 9.

⁴⁴ POHL 1982, 216 – 8.

⁴⁵ POHL 1982, 216 – 10.

⁴⁶ HUSZÁR 1940, 562.

⁴⁷ GYÖNGYÖSSY 2003, 89-90.

⁴⁸ POHL 1972, 23-24. SZÉKELY, V. 1999, 370. alapján.

⁴⁹ BTM Ltsz.: 2020.6.190 és 2020.6.194.

⁵⁰ SZÉKELY, V. 1999, 370.

amit viszont Gyöngyössy Márton csak a kettőskeresztes verdejeggyel rendelkező pénzermé-
ken figyelt meg.⁵¹

Nagybányából hét darab H717 típusú denár maradt ránk a leletben, **n-n**⁵² (2 db) és **n-bányász-
kalapácsok**⁵³ (5 db) kollektív jegyek. 1468-ban Mátyás a nagybányai verdét bérbe adta a helyi pol-
gároknak, ennek eredményeképp lettek ezek a verdejegyek kialakítva.⁵⁴ Ezeknek a keltezése igen
tág keretbe helyezhető, 1468 és 1477 között készülhettek.⁵⁵ Habár a „bányászcímeres” veretek nagy
feliratbeli változatosságot mutatnak,⁵⁶ esetünkben az előlapon kizárólag M. MATHle. R. hVnGARle
kőirat olvasható, bár a hátlapon már megjelenik PATRON – VnGAR; VnGARI és VnGARe varián-
sok. Éremképileg a nagybányai darabok elnagyoltabbak, mint egyéb verdéből származó társaik.⁵⁷

Az 1470-es évekre az ezüstpénz kibocsátásának a mértéke csökkenni kezdett. A kisebb, nyers-
anyaggal kevésbé ellátott, gazdaságtalanul működő pénzverdét, mint például Budát és Kassát
bezárták, de egyes helyeken csak az ezüstpénzveréssel hagytak fel, ilyen volt Nagyszében. Az
ezüstérmék verése csak Körmöcbányán és Nagybányán folytatódott, bár a nyugati és a keleti ver-
dék pénztípusai között jelentős különbségeket lehet felfedezni.⁵⁸ Nagybányán folytatták a H717
típus verését, ezzel szemben Körmöcbányán új fajtájú érme verésébe kezdtek, a **CNH II 234 /
H718 / Éh 564** típusba. Az éremképeken kisebb módosításokat eszközöltek, az előlapi címerben
a kétfarkú cseh oroszlánt egyfarkú, egyik mancsában koronát tartó beszercei oroszlán váltotta
fel, bár némely példányon az oroszlán egyfajta átmeneti fázisban lett ábrázolva, és közelebb áll
a cseh oroszlán kialakításához. A hátlapjára pedig továbbra is fátyolos Madonnát véstek.⁵⁹ Az Ir-
galmasrendi Kórháznál ebből a típusból összesen 17 darabot lehetett meghatározni. A H718 mel-
lett még kibocsátásra került a **CNH II 244 / H728 / Éh 578** obulus is,⁶⁰ ebből összesen öt darabot
lehetett erre az időszakra datálni.

Az Irgalmasrendi kórházból származó leletben a H718 és a H728 fajtákból, egy valószínűleg
nagybányai obulust leszámítva, az összes veret Körmöcbányán készült.⁶¹ Ekkor Mühlstein Videt
emlétték Körmöcbányán kamaraispánnak.⁶² A körmöci denárok és obulusok esetében öt verde-
jegyet lehetett elkülöníteni: **K-A**⁶³ (6 db denár, 1 db obulus), **K-P**⁶⁴ (5 db denár, 3 db obulus), **K-G**⁶⁵
(3 db denár), **K-V**⁶⁶ (3 db denár). Egy denár esetében egy ismeretlen **K-K** verdejegyet véltünk fel-

⁵¹ GYÖNGYÖSSY 2003, 90. POHL Artúr ezt a verziót 1471-re keltezte. In: POHL 1972, 19.

⁵² POHL 1972, 216 – 12.

⁵³ POHL 1972, 213 – 13.

⁵⁴ SZÉKELY, V. 1999, 370.

⁵⁵ GYÖNGYÖSSY 2003, 105.

⁵⁶ GYÖNGYÖSSY 2003, 105.

⁵⁷ GYÖNGYÖSSY 2003, 105.

⁵⁸ SZÉKELY, V. 1999, 371.; GYÖNGYÖSSY 2003, 68.

⁵⁹ SZÉKELY, V. 1999, 371.; GYÖNGYÖSSY 2003, 69.

⁶⁰ HUSZÁR 1940, 562.

⁶¹ BTM Ltsz.: 2020.6.203.

⁶² GYÖNGYÖSSY 2003, 90.

⁶³ POHL 1972, 219 – 2. és 220 – 1.

⁶⁴ POHL 1972, 219 – 4. és 220 – 4.

⁶⁵ POHL 1972, 219 – 3.

⁶⁶ POHL 1972, 219 – 6.

ismerni, amely viszont nem ismert,⁶⁷ továbbá egy obulus esetében nem volt megfigyelhető semmilyen verdejegy.⁶⁸

A verdejegyek közül Pohl Artúr a K-V és a K-P jegyeket az 1470-es évek legelejétől datálta, majd ezeket követték a K-G, végezetül pedig a K-A verdejegyek.⁶⁹ A H718 típus +MOnETA. MATHIE. R.[...] és +M. MATHIE. R.[...] változatokkal is ismeri a magyar numizmatikai kutatás. A leletanyagban is megfigyelhető volt mindkettő, bár a *moneta...* kezdetű variáns a K-A és a K-G verdejegyes példányok esetében fordult csak elő. V. Székely György ezzel a felirattal előforduló K-A, K-G és K-P verdejegyes denárokat tekintette korábbinak, amit a K-V jegyűek követettek.⁷⁰ Ezt Gyöngyössy Márton szintén felismerte, a K-A és K-P verdejegyű darabok szerinte is az 1470-es évek első felében készülhettek, és átmenetként lehet őket értelmezni.⁷¹ Az obulusok korrendje összeegyeztethető a denárokéval.⁷²

Az 1470-es és 1480-as évek fordulója körül a H718-as denártípust a CNH II 239 / H719 / Éh 565 denárral kezdték el helyettesíteni Körmöcbányán.⁷³ Erre az időszakra vonatkozóan három kama-raispán neve is fennmaradt Körmöcbányán: Mühlstein Vid, Langsfelder Ágoston és Peck Pál.⁷⁴ Az újjászervezés jegyében a hátlapi Szűz Mária képe megváltozott, Madonna kissé balra fordul, a kisdéd Jézust pedig a bal karjában tartja. A fátyol helyett koronás kapott.⁷⁵ A körmöci példányok esetében az előlapi címer negyedik mezéjében legtöbbször még mindig besztercei oroszlán írható le, de néha cseh oroszlánt is fel lehet ismerni.⁷⁶ A kórház udvarról összesen 59 ilyen jellegű veret került elő. Huszár Lajos 1482-től egészen 1487-ig feltételezte a H719 verését.⁷⁷ A leletanyagban belül **K-P/V**⁷⁸ (1 db), **K-P**⁷⁹ (17 db), **K-V/A**⁸⁰ (36 db), **K-P, alatta rozetta**⁸¹ (5 db) verdejegyek fordultak elő a típuson belül. A legkorábbi V. Székely szerint a K-P lehetett, viszont a legkésőbb a K-P/rozetta jegyűek, a K-V/A pedig az utolsó előtti.⁸² Pohl Artúr a K-V/A-t Langsfelder és Mühlstein együttműködéséhez kötötte.⁸³ Gyöngyössy a K-P/V verdejegyet helyezte első helyre, 1478 táján verhették őket, ezt követte a K-P verdejegy.⁸⁴ A K-P/rozetta állhatott a kronológiai sor végén, ennél pedig K-V/A valamivel korábbi.⁸⁵ A köriratok mindent esetben +M. MATHIE. R. hVnGARIE változata volt, hátlapon pedig PATRON – VnGAR vagy VnGARI; VnGARIE olvasható.

⁶⁷ BTM Ltsz.: 2020.6.42.

⁶⁸ BTM Ltsz.: 2020.6.202.

⁶⁹ POHL 1972,19.; 24-26.

⁷⁰ SZÉKELY, V. 1999, 371.

⁷¹ GYÖNGYÖSSY 2003, 93.

⁷² GYÖNGYÖSSY 2003,94.

⁷³ SZÉKELY, V. 1999, 371.

⁷⁴ GYÖNGYÖSSY 2003, 92.

⁷⁵ SZÉKELY, V. 1999, 371.; GYÖNGYÖSSY 2003, 70.

⁷⁶ GYÖNGYÖSSY 2003, 71.

⁷⁷ HUSZÁR 1940, 563.

⁷⁸ POHL 1972, 221 – 3.

⁷⁹ POHL 1972, 221 – 1.

⁸⁰ POHL 1972, 221 – 4.

⁸¹ POHL 1972, 221 – 2.

⁸² SZÉKELY, V. 1999, 372.

⁸³ POHL 1972, 27.

⁸⁴ GYÖNGYÖSSY 2003, 93.

⁸⁵ GYÖNGYÖSSY 2003, 71.

Ebben az időszakban is folytatódott a **H728** obulus verése, a leletben **K-P, alatta rozetta**⁸⁶ (3 db) és **K-V/A**⁸⁷ (4 db) verdejegyekkel fordultak elő. Ezek verési kora nem tér el a denároknál bemutatottaktól.

A nagybányai verőtöveken a Madonna testtartása nem változott meg, de a fátylat szintén korona váltotta fel. Ez utóbbi a **CNH II 233 / H720 / Éh 579** típusal lehet azonosítani.⁸⁸ H720 típusú denárból csak egy fordult elő a leletben n – bányászkalapács és ék kollektív jeggyel ellátva,⁸⁹ illetve egy **H729** típusú obulusnak meghatározott példány, amelynek csak egy n betű figyelhető meg az egyik oldalán.⁹⁰

Mátyás uralkodásának végére az ezüstpénzverés teljes egészében egységesült, és kizárólag Körmöcbányán készítették őket.⁹¹ Ennek a folyamatnak volt meghatározó alakja az időszakban kamaraispánként működő Schaidler Peter (1486–1494).⁹² A korszak denárverete a **CNH II 232 / H722 / Éh 574** típus, amelynek hátlapján koronával ékesített Madonna szerepel, jobb karjában tartva a kis Jézust. A Szűzanya testtartása megegyezik a H717 típusnál leírtakkal. A veret az idők során tipológiai szempontból fejlődik, a későbbi veretek esetében mind a Madonna feje, mind a Jézuska feje köré dicsfényt helyeztek el a vésnök,⁹³ utóbbiak többsége az Irgalmasrendi kórházból származó leletnél is megfigyelhető, a 70 denárból 33 ilyen volt. Az éremfajta másik jellegzetessége az az előlapi címerpajzs két oldalán megfigyelhető pont vagy karika. Ezt 12 alkalommal tudtuk megfigyelni a denárok vizsgálata során. Gyöngyössy Márton disszertációjában úgy utal az éremtípusra, mint „*a Mátyás-kor legszebb és legkiértékeltőbb denárverete.*”⁹⁴ A 15–16. század fordulóján záródó, Mátyás pénzeit is tartalmazó leletekben a Mátyás-kori magyar pénzek közül ez a leggyakoribb. Az utókorra is hatással volt, hiszen II. Ulászló H804 típusú K-C, vonással ellátott pénzérméje egy az egyben megfeleltethető a H722-nek.⁹⁵ Négy verdejegye ismert **K-P, alatta sugaras** és **karéjos rozetta**⁹⁶ (67 db), **K-P**⁹⁷ (2 db), **K-C vonással**⁹⁸ (1 db). Ezek mind képviseltetik magukat a tárgyalt anyagon belül. A két első verdejegy a K-P/sugaras és karéjos rozetta lehetett, majd utoljára a K-C/vonás következik.⁹⁹ Utóbbi erősíti az is, hogy Mátyást követően, az 1490-es években a K-C/vonás jegypár kizárólagosan jelent meg a körmöci vereteken.¹⁰⁰ A leletanyagban szereplő érméken kizárólag +M. MATHIE. R. VNGARIE és PATRONA - VNGARIE feliratok szerepelnek alapvetően.

⁸⁶ POHL 1972, 220 – 5.

⁸⁷ POHL 1972, 220 – 7.

⁸⁸ SZÉKELY, V. 1999, 371.

⁸⁹ BTM Ltsz.: 2020.6.17.

⁹⁰ BTM Ltsz.: 2020.6.235.

⁹¹ GYÖNGYÖSSY 2003, 73.

⁹² GYÖNGYÖSSY 2003, 93.; GYÖNGYÖSSY 2003, 291.

⁹³ GYÖNGYÖSSY 2003, 73.

⁹⁴ GYÖNGYÖSSY 2003, 94.

⁹⁵ HUSZÁR 1940, 563.

⁹⁶ POHL 1982, 223 – 1 és POHL 1982, 223 – 2.

⁹⁷ POHL 1972, 223-3. Ezt a jegyet V. Székely György csak verőtőhibának gondolja. In.: SZÉKELY, V. 1999, 372. GYÖNGYÖSSY elképzelhetőnek tartja, bár ennek ellentmond az, hogy a K – P és a K – P/rozetta jegyű pénzérmék köriratai között különbségek is megfigyelhetők. In: GYÖNGYÖSSY 2003, 95.

⁹⁸ POHL 1972, 223-4.

⁹⁹ SZÉKELY, V. 1999, 372.; GYÖNGYÖSSY 2003, 94-95.

¹⁰⁰ GYÖNGYÖSSY 2003, 95.

A H722 denár veréséhez kapcsolódott a **CNH II 242 / H729 / Éh 579** obulustípus, amely éremképileg követi a denár jellegzetességeit. A H729-es obulus csak két jegyváltozáttal bukkant elő, **K-P/rozetta**¹⁰¹ (15 db) és **K-C/vonás**¹⁰² (2 db) verdejegyekkel, illetve egy darab esetében csak a betűpár K tagját lehetett felismerni.¹⁰³

Mátyás uralkodásának végén egy sajátos csoport tagjai is képviseltették magukat, az **S - W**¹⁰⁴ jeggyel ellátott **CNH II 238 / H724 / Éh 575** madonnás denár, melyből az éremleletben 3 db volt. A revers oldal alján farkasos Szapolyai címerpajzs szerepel, körirata **MONETA - VNGARIE**, tehát nem szerepel rajta Mátyás neve. Huszár Lajos azt feltételezte, hogy előfordulhatott, hogy a Szapolyai család pénzverési engedélyt kapott az uralkodótól királyi pénzek verésére, bár ő még akkor nem tudta feloldani a verdejegyet.¹⁰⁵ Később Pohl Artúr foglalkozott az S-W betűpár megfejtésével, aki a **S(tephanus) - W(ienna)** feloldást szorgalmazta.¹⁰⁶ A H724 esetében Gyöngyössi Márton elfogadhatónak tartotta ezt a meghatározást. Szapolyai István 1485 decemberétől kezdve viselte a királyi helytartó és Ausztria kapitánya címet, amit aztán még Mátyás halálát követően, egészen Bécs császári uralom alá kerüléséig viselt.¹⁰⁷ A típust a magyarországi párhuzamok alapján 1488 és 1490 közé datálta.¹⁰⁸

II. JAGELLÓ ULÁSZLÓ PÉNZÉRMÉI

II. Ulászló uralkodása alatt, a Thurzó család irányításával, fejezte be a Mátyás által megindított reformsorozatokat,¹⁰⁹ Ulászló pénzkibocsátását két részre lehet osztani: az évszám nélküli és az évszamos pénzek verésére,¹¹⁰ az Irgalmasrendi kórházban talált Jagelló veretek mind az előbbi kategóriába sorolhatók.

Nagybányán továbbra is folytatódott az ezüstpénzverés, a kibocsátás zömét már Körmöcbányán végezték. Az 1490-es évek jellemző denárfajtája a **CNH II 276 / H803 / Éh 638** volt, amely a H722 folytatásának tekinthető.¹¹¹ A perselyből összesen 21 darabot emeltek ki ebből a éremtípusból. Az előlapi címerpajzs szívpajzsában a hollót felváltotta a cseh oroszlán képe.¹¹² A köriratba minden esetben **M. WLADISLAI. R. VNGARIE** szöveg került. A címerpajzs oldalán szintén megfigyelhetők pontok és karikák, kilenc érme esetében voltak ezek leírhatók. A hátlap megfeleltethető a H722-nél megfigyeltnek. Mindkét oldalán reneszánsz kapitális betűformát használtak. 1495-ben rövid ideig felváltották a H804 típussal, de hamar visszatértek H803-hoz.

¹⁰¹ POHL 1982, 226 – 1.

¹⁰² POHL 1982, 226 – 2.

¹⁰³ BTM Ltsz.: 2020.6.205.

¹⁰⁴ POHL 1982, 225.

¹⁰⁵ HUSZÁR 1940, 564.

¹⁰⁶ POHL 1972, 53-54.

¹⁰⁷ GYÖNGYÖSSY 2003, 160.

¹⁰⁸ GYÖNGYÖSSY 2003, 164.

¹⁰⁹ LAKOS 1959-1960, 23.

¹¹⁰ GYÖNGYÖSSY 2003, 165.

¹¹¹ GYÖNGYÖSSY 2003, 168.

¹¹² GYÖNGYÖSSY 2003, 168.

Ennek oka ismeretlen.¹¹³ Az 1490-es évek elején működő Schaidler Péter (1486–1494) kamaragrófnak vagy Steck Gáspárnak tulajdonított **K-C/vonás**¹¹⁴ verdejegyes denárok kerültek elő (6 db), továbbá **K-M/A/F**¹¹⁵ (4 db), **K-M/A/F/B**¹¹⁶ (5 db), **K-S/a**¹¹⁷ (6 db) jegypárok fordultak elő a vizsgált leletgyűttesben. V. Székely meglátása szerint a C vonással jelet 1490 és 1494 között használhatták és nem túl jelentős a részvétele a teljes leletanyagban belül.¹¹⁸ 1495-ből a kamaragróf nevét nem ismerjük, 1496-ból maradt fenn Hellenbrandt András és Körnidel Ferenc neve, amelyek a M/A/F és M/A/F/B jegyekkel hozhatók összefüggésbe. Lakos János szerint már 1495-ben is ők lehettek a kamaragrófok, így ezt a variánst 1494 és 1496 között verheték. A keltezésben a K-S/a verzió következik, amelyeket talán 1497-ben vertek Ryzmeagl István és Rezl Erasmus ispánsága idején.¹¹⁹ Azonos betűpárokkal fordult elő a H803 mellett vert **CNH II 284 / H813 / Éh 647** típusú obulus: **K-C/vonás**¹²⁰ (1 db), **K-M/A/F**¹²¹ (1db), **K-M/A/F/B**¹²² (4 db), **K-S/a**¹²³ (4 db).

1498 táján Thurzó János vehette át a kamaraispáni szerepet Körmöcbányán, aki aztán egészen 1508-ig betöltötte ezt a szerepet.¹²⁴ Ebből az időszakból **CNH II 272 C / H806 / Éh 640 (K-h;**¹²⁵ 22 db), **CNH II 272B / H807 / Éh 641 (K - h**¹²⁶ és **K - H;**¹²⁷ 9 db), **CNH II 275 / H808 / Éh 643 (K - H;**¹²⁸ 2 db), **CNH II 272C / H809 / Éh 644 (K - h;**¹²⁹ 4 db) denártípusok lettek meghatározva. Mindezek mellett négy obulusfajta is fel lehetett fedezni: **CNH II 281 / H815 / Éh 650 (K - h,**¹³⁰ 1 db), **H817 / Éh 650a (K - h**¹³¹ és **K - H,**¹³² 13 db), **H818 / Éh 651 (K-H,**¹³³ 1 db), **H821 / Éh 650c (K-h,**¹³⁴ 1 db). Nagy Balázs 2015-ös cikkében két körirati csoportot hozott létre Ulászló évszám nélküli vereteinek vizsgálata során, attól függően kicsi „m” vagy nagy „M” betűvel kezdődött az előlapi köriratuk. A különböző feliratokat azonos időben, egymással párhuzamosan verték. Időbeli különbségeket az ábrázolások tekintetében tudott

¹¹³ GYÖNGYÖSSY 2003,168.

¹¹⁴ POHL 1982 238–1.; Schaidler és Steck egy időben dolgoztak Körmöcbányán, nem dönthető el egyértelműen kihez köthető a jegy. In: SZÉKELY, V. 1999, 375.

¹¹⁵ POHL 1982, 238 – 2.

¹¹⁶ POHL 1982, 238 – 3.

¹¹⁷ POHL 1982, 238 – 4.

¹¹⁸ SZÉKELY, V. 1999, 375.

¹¹⁹ LAKOS 1959-1960, 24.

¹²⁰ POHL 1982, 239–1.

¹²¹ POHL 1982, 39– 2.

¹²² POHL 1982, 239 – 3.

¹²³ POHL 1982, 239 – 4.

¹²⁴ SZÉKELY, V. 1999, 376.

¹²⁵ POHL 1982, 241 – 1.

¹²⁶ POHL 1982, 242 – 1.

¹²⁷ POHL 1982, 242 – 2.

¹²⁸ POHL 1982, 244 – 1.

¹²⁹ POHL 1982, 245 – 1.

¹³⁰ POHL 1982, 246 – 1.

¹³¹ POHL 1982, 250.

¹³² Nem volt POHL korpuszában felsorolva.

¹³³ POHL 1982, 248–1.

¹³⁴ POHL 1982, 252.

4a kép – 1. BTM Ltsz.: 2020.6.2. II. Antal soldo. 2. BTM Ltsz.: 2020.6.5. II. Lajos soldo. 3. BTM Ltsz.: 2020.6.29. B-patkó keresztrel verdejegy H717 denár. 4. BTM Ltsz.: 2020.6.30. B-S verdejegy H717 denár. 5. BTM Ltsz.: 2020.6.181. n-bányászcsákány verdejegy H717 denár. 6. BTM Ltsz.: 2020.6.80. K-sávós cínerpajzs/K verdejegy H717 denár. 7. BTM Ltsz.: 2020.6.197. K-kettős kereszt verdejegy H717 denár. 8. BTM Ltsz.: 2020.6.34. K-A verdejegy H718 denár. 9. BTM Ltsz.: 2020.6.99. K-P verdejegy H718 denár. 10. BTM Ltsz.: 2020.6.39. K-G verdejegy H718 denár. 11. BTM Ltsz.: 2020.6.77. K-V verdejegy H718 típusú denár. 12. BTM Ltsz.: 2020.6.42. K-K verdejegy H718 denár. 13. BTM Ltsz.: 2020.6.203. nagybányai (?) H728 típusú obolus. 14. BTM Ltsz.: 2020.6.320 K-P/V verdejegy H719 denár. 15. BTM Ltsz.: 2020.6.87. K-P verdejegy H719 denár. 16. BTM Ltsz.: 2020.6.44. K-V/A verdejegy H719 denár.

Image no. 4a – 1. BTM lot nr. 2020.6.2. Soldo - Anthony II Panciera, 2. BTM lot nr. 2020.6.5. Soldo - Louis II of Teck, 3. BTM lot nr. 2020.6.29. H717 denar with B-horseshoe and cross mintmark. 4. BTM lot nr. 2020.6.30. H717 denar with B-S mintmark. 5. BTM lot nr. 2020.6.181. H717 denar with n-mining pick mintmark. 6. BTM lot nr. 2020.6.80. H717 denár with K-twice-cut shield mintmark. 7. BTM lot nr. 2020.6.197. H717 denar with K-double cross mintmark. 8. BTM lot nr. 2020.6.34. H718 denar with K-A mintmark. 9. BTM lot nr. 2020.6.99. H718 denar with K-P mintmark. 10. BTM lot nr. 2020.6.39. H718 denar with K-G mintmark. 11. BTM lot nr. 2020.6.77. H718 denar with K-V mintmark. 12. BTM lot nr. 2020.6.42. H718 denar with K-K mintmark. 13. BTM lot nr. 2020.6.203. H728 obol from Nagybánya(?). 14. BTM lot nr. 2020.6.320 H719 denar with K-P/V mintmark. 15. BTM lot nr. 2020.6.87. H719 denar with K-P mintmark. 16. BTM lot nr. 2020.6.44. H719 denar with K-V/A mintmark. (Fotók Keppel Ákos / Photos by Ákos Keppel)

megfogni. A tipológiai vizsgálatok alapján Nagy szerint K-H verdejegyűeket 1500-ban kezdhették el használni.¹³⁵

PÉNZLELET ZÁRÓDÁSA

A lelet legkésőbb záródó darabjai II. Ulászló K-H verdejegyű H818 típusú, évszám nélküli obolusa, amit Pohl Artúr alapján 1502 és 1508 között vertek.¹³⁶ Azonban, mivel a leletben kizárólag évszám nélküli típusuk található, véleményem szerint a lelet földbe kerülése csak 1503 előtt

¹³⁵ NAGY 2015, 288.

¹³⁶ POHL 1982, 248–1.

4b kép – 17. BTM Ltsz.: 2020.8.162. K-P/rozetta verdejegy H719 denár. 18. BTM Ltsz.: 2020.6.308. K-P/rozetta verdejegy H728 obolus. 19. BTM Ltsz.: 2020.6.17. n-bányászcsákányok verdejegy H720 denár. 20. BTM Ltsz.: 2020.6.107. K-P/sugaras rozetta verdejegy H722 denár. 21. BTM Ltsz.: 2020.6.95. K-P verdejegy H722 denár. 22. BTM Ltsz.: 2020.6.178. K-C/vonás verdejegy H722 denár. 23. BTM Ltsz.: 2020.6.212. K-P verdejegy H729 obolus. 24. BTM Ltsz.: 2020.6.16. S-W verdejegy H724 denár. 25. BTM Ltsz.: 2020.6.290. K-C/vonás verdejegy H803 denár. 26. BTM Ltsz.: 2020.6.274. K-M/A/F verdejegy H803 denár. 27. BTM Ltsz.: 2020.6.278. K-M/A/F/B verdejegy H803 denár. 28. BTM Ltsz.: 2020.6.321. K-C/vonás verdejegy H813 obolus. 29. BTM Ltsz.: 2020.6.249. K-H verdejegy H806 denár. 30. BTM Ltsz.: 2020.6.237. K-H verdejegy H807 denár. 31. BTM Ltsz.: 2020.6.246. K-H verdejegy H808 denár

Image no. 4b – 17. BTM lot nr. 2020.8.162. H719 denar with K-P/rosette mintmark. 18. BTM lot nr. 2020.6.308. H728 obol with K-P/rosette mintmark. 19. BTM lot nr. 2020.6.17. H720 denar with n-mining pick mintmark. 20. BTM lot nr. 2020.6.107. H722 denar with K-P/radial rosette mintmark. 21. BTM lot nr. 2020.6.95. H722 denar with K-P mintmark. 22. BTM lot nr. 2020.6.178. H722 denar with K-C/strike mintmark. 23. BTM lot nr. 2020.6.212. H729 obolus with K-P mintmark. 24. BTM lot nr. 2020.6.16. H724 denar with S-W mintmark. 25. BTM lot nr. 2020.6.290. H803 denar with K-C/strike mintmark. 26. BTM lot nr. 2020.6.274. H803 denar with K-M/A/F mintmark. 27. BTM lot nr. 2020.6.278. H803 denar with K-M/A/F/B mintmark. 28. BTM lot nr. 2020.6.321. H813 obol with K-C/strike mintmark. 29. BTM lot nr. 2020.6.249. H806 denar with K-H mintmark. 30. BTM lot nr. 2020.6.237. H807 denar with K-H mintmark. 31. BTM lot nr. 2020.6.246. H808 denar with K-H mintmark
(Fotók: Keppel Ákos / Photos by Ákos Keppel)

történhetett. A legfiatalabb pénzérme datálását és az évszamos veretek hiányát figyelembe véve a megtalálási helyére legkorábban 1502–1503 között kerülhetett. A lelet semmiképp sem lehetett egy tudatos teaurálás eredménye, sokkal inkább véletlenül, egy személyes tragédia kerülhetett földre, amit az előkerülési helye is igazol. A járószint felett, ahonnan előkerült a leletegyüttes, egy zárt, pusztulási réteget azonosítottak.

PÉNZLELET KORABELI ÉRTÉKE ÉS SÚLYVISZONYOK

Mátyás idején bekövetkező változásoknak az is a része volt, hogy megszüntették a pénzrontást, vagyis a kamara hasznát (*lucrum camarae*), valamint a királyság összes pénzverdéjében ugyano-

lyan értékű pénzt vertek, amelynek az árfolyama egy aranyforint = 100 denár lett.¹³⁷ Az obulus a denár felét érte. Ennek megfelelően 2,77 forintértéket képviselt az éremlelet. Ez nem képviselt túl nagy vásárlóértéket, a 15-16. század fordulóján egy ökör ára nagyjából 3-4 forint volt, egy jobbágytelek évi adója pedig egy forintot tett ki.¹³⁸

A magyar numizmatikai irodalom szerint 1468 és 1521 között egy budai márka (245,53779 g) súlyú 8 latos (500 ezrelékes) ezüsből 416 (± 4) db denárt vertek. Ez alapján elméletileg egy denár nyerssúlya 0,59023 g volt, míg színsúlya 0,29512 g. A valóságban viszont a Mátyás-kori pénzlábat nem ismerjük, mivel nem maradt ránk erre vonatkozó írott forrás. A számítás alapját adó adatokat Hans Dernschwam, a Fuggerek besztecebányai faktora által 1563-ban írt emlékirataiból emelték ki, és II. Ulászló korára vonatkozik.¹³⁹

Az egyes típusok és címletek esetében átlagsúlyokat számoltunk. A legkorábbi H717-es típus esetében 0,46 grammos átlagsúlyt tudtunk megállapítani, a későbbi típusok már 0,51 gramm és 0,53 gramm között mozog. Nyilván azt is figyelembe kell venni, hogy a korábbi pénzermék tovább szerepeltek a pénzforgalomba, ennek megfelelően több ideig koptak, bár II. Ulászló esetében is 0,51 grammos átlagsúlyok figyelhetőek meg. Az obulusok esetében 0,25 és 0,26 között mozgó átlagsúlyokat lehetett kiszámítani. (*4a-b kép*)

ÖSSZEFOGLALÁS

A Irgalmasrendi kórház udvarán felfedezett lelet unikális a maga nemében és remek láttelelet ad a középkor végi magyar pénzverés jellegéről. Mátyás pénzreformja sikeres volt, a 16. század elején a hazai pénzforgalom nagy részét magyar denárok tették ki. Az ország középső részén a magyar denárok domaninciája jellemző, amit csak a kereskedelmi kapcsolatok útján bekerülő nyugati pénzek élénkíthették.¹⁴⁰ A budai Várpalota ásatásaiból származó pénzek között I. Mátyás kora gazdagon képviseltette magát, az 1467 után vert „madonnás denárok” esetében feltűnően kevés hamisítvány bukkant elő, ami amúgy Mátyás korábbi pénzverését erősen meghatározta.¹⁴¹ Az idegen pénzek közül az említett aquileiai uralkodók 12 darab denárja ismert. Ez a szám igen magas, főleg ahhoz viszonyítva, hogy a 15. végén meglehetősen visszaszorult a helyi leletanyagban belül a külföldi veretek számaránya.¹⁴²

¹³⁷ GYÖNGYÖSSY 2003, 53.

¹³⁸ SZÉKELY, V. 1999, 383.

¹³⁹ HUSZÁR 1958, 101.; SZÉKELY, V. 1999, 380.

¹⁴⁰ HUSZÁR 1972, 18.

¹⁴¹ HUSZÁR 1956, 200.

¹⁴² HUSZÁR 1956, 203.

Irodalom

- DI BARI 2017 ■ DI BARI, Alessandro: Luxemburgi Zsigmond Friaulban őrzött kiadatlan levelei (1411 – 1418). *Történelmi Szemle*. 59. (2017) 2., p. 325-339.
- BENCZE-FÉNYES-KURUNCZI 2020 ■ BENCZE Zoltán-FÉNYES Gabriella-KURUNCZI Mónika: Évezredek a talpunk alatt. Ásatás az Irgalmasrend budai kórházának udvarán. *Magyar Régészet Online* 9/1 (2020) p. 21-29. (Forrás: <https://doi.org/10.36245/mr.2020.01.04>.)
- BENDA 2016 ■ BENDA Judit: Egy árucikk, amelynek se füle, se farka. *Perselyek a régi Magyarországon*. (Forrás: <https://tti.btk.mta.hu/lendulet/kozepekori-gazdasagtortenet/havi-szines/2340-egy-arucikk-amelynek-se-fule-se-farka-perselyek-a-regi-magyarorszagon.html>. 2016.07.18.)
- CNI VI. ■ Vittorio Emanuele III di Savoia: *Corpus Nummorum Italicorum Volume 6: Primo Tentativo di un Catalogo Generale Delle Monete Medievali e Moderne Coniate in Italia o da Italiani in Altri Paesi Veneto (zecche minori, tranne Venezia), Dalmazia, Albania*. Róma 1922.
- CNH II. ■ RÉTHY László: *Corpus Nummorum Hungariae*. II. kötet. Budapest, 1907.
- GYÖNGYÖSSY 2003 ■ GYÖNGYÖSSY Márton: *Pénzgazdálkodás és monetáris politika a késő középkori Magyarországon*. Budapest, 2003.
- GYÖNGYÖSSY 2004 ■ GYÖNGYÖSSY Márton: Münzen des 15. Jahrhunderts aus Aquileia im mittelalterlichen ungarischen Geldumlauf. *Acta* 55 (2004), p. 137-159.
- GYÖNGYÖSSY 2018 ■ GYÖNGYÖSSY Márton: Szentkultusz középkori pénzeinken. Ikonográfiai adalék a magyar pénzverés történetéhez. *Collectanea Sancti Martini* 6 (2016), p. 89-109.
- GYÖNGYÖSSY 2019 ■ GYÖNGYÖSSY Márton: Mátyás nagy pénzreformja, avagy két pénzreform a középkori végi Magyarországon. In: BÁRÁNY Attila-KAVECSÁNSZKI Máté -PÓSÁN László-TAKÁCS Levente (szerk.): *Hunyadi Mátyás és kora*. Debrecen, 2019. p. 160-168.
- GYÜRKY, H. 2003 ■ GYÜRKY Katalin, H.: A budapesti I. Fortuna u. 18. számú lakóház régészeti kutatásából származó üvegleletek. *BudRég* 37 (2003), p. 13-28.
- HORLER 1962 ■ HORLER Miklós: A II. kerület elpusztult műemlékei. *MMT* 6, *BpM* 2, Budapest, 1962. p. 275-312.
- HUSZÁR 1940 ■ HUSZÁR Lajos: Mátyás pénzei. In.: *Mátyás király emlékkönyv születésének ötszázéves fordulójára*. I. köt. Budapest, 1940. p. 549-574.
- HUSZÁR 1956 ■ HUSZÁR Lajos: A budai Várpalota ásatásainak éremleletei. *BudRég* 17 (1956), p. 197-240.
- HUSZÁR 1958 ■ HUSZÁR Lajos: *A budai pénzverés története a középkorban*. Budapest, 1958.
- HUSZÁR 1975 ■ HUSZÁR Lajos: *Habsburg-házi királyok pénzei. 1526 -1657*. Budapest 1975.
- HUSZÁR 1979 ■ HUSZÁR Lajos: *Münzkatalog Ungarn bis 1000 zu heute*. Budapest, 1979.
- KÉTEZER 2023 ■ Kétezer év építészeti maradványai és tárgyi leletei a Budai Irgalmasrendi Kórház udvarán (Budapest II. kerület Frankel Leó út 17-19. Hrsz.: 13465), *AqFüz* 26 (2023) megjelenés alatt.
- LAKOS 1959-1960 ■ LAKOS János: II. Ulászló pénzverése. *NumKöz* 58-59. (1959-1960), p. 26.

- NAGY 2015 ■ NAGY Balázs: A Mohácsi I. számú éremlelet és tanulságai. In: SZÖLLŐSY Csilla (szerk.): *Fiatal Középkoros Régészek VI. Konferenciájának Tanulmánykötete*. Székesfehérvár, 2015. p. 287-294.
- NÉMETH 2022 ■ NÉMETH Laura Eszter: 15. századi éremkincslelet Gőr, Széchenyi út 72. sz. alatti le-
lőhelyről. *Vasi Szemle* 76. :4. (2022), p. 400-420.
- PARÁDI 1963 ■ PARÁDI Nándor: Magyarországi pénzleletes középkori cserépedények. *ArchÉrt* 90
(1963), p. 205-251.
- POHL 1972 ■ POHL Artúr: Hunyadi Mátyás birodalmának ezüstpénzei 1458-1490. Budapest, 1972.
- POHL 1982 ■ POHL Artúr: Münnzeichen und Meisterzeichen auf ungarischen Münzen des Mittelal-
ters 1300-1540. Budapest, 1982.
- SOÓS 1995 ■ SOÓS Ferenc: „Patrona Hungariae” a magyar pénzekben. *Éremtani Lapok* 1995. 34. 3.
- SZÉKELY,V. 1999 ■ SZÉKELY György, V. : 15-16. századi dénárlelet Kunfehértó határából. In: SZAKÁL
Aurél (szerk.): *Halasi Múzeum. Emlékkönyv a Thorma János Múzeum 125. évfordulójá-
ra*. Kiskunhalas, 1999. p. 365-400.
- UNGER 1974-1976 ■ UNGER Emil *Magyar éremhatározó*. 2. átd. kiad. Budapest, M. Éremgyűjtők
Egyes., 1974-1976.

Coin find in a ceramic money box from Budafelhévíz

The 2019 excavation of the yard of the Hospital of the Hospitaller Order of the Brothers of Saint John of God in Buda, 17–19 Frankel Leó Road, District II, revealed that a yellow clayey fill had been under the upper construction rubble, followed by grey silt layers from Danube floods. Beneath the grey silty layers, a north-south oriented, 5–7 m wide, paved medieval road surface was excavated in the western strip of the yard for more than 50 m, curving westwards at its southern end. On the eastern side of the road, facing the Danube, in the middle of the present courtyard, stood a two-storey medieval house with a floor area of 9.80 × 6 m. On its north-east side a window opening was found, which was later walled up. On the west side, a hatch opened from the street level. Another entrance led to the upper floor on the north side. Between the walls was a 1 m thick layer of red, burnt-through decay layer with traces of daub containing the remains of the collapsed upper level. The grey layer of clay, containing traces of charcoal, underneath the red-coloured rubble layer may have been the former floor level of the house. A red-fired, intact ceramic money box full of coins was found on the floor level next to the inside of the east wall of the medieval house. In total, the box contained 320 silver coins of the 15th and 16th centuries, minted in the names of the patriarchs of Aquileia, King Matthias I and King Vladislaus II. In terms of denominations, the find included 247 denarii, 59 obols and 14 Italian soldi. The earliest period of the finds was represented by 14 soldi, all made in Aquileia. Of these, three were minted during the reign of Patriarch Anthony II (1402–1411), while the other eleven were made during the reign of Patriarch Louis II (1412–1439). The remaining 306 pieces were all Hungarian royal coins. Of the Hungarian coins, 222 were minted in the name of King Matthias I (1458–1490): 188 denarii and 34 obols could be identified. 84 coins were minted during the reign of Vladislaus II (1490–1516), of which 59 were denarii and 25 were obols. The coins of Matthias were issued from four different mints: Körmöcbánya (202 pieces), Nagybánya (10 pieces), Buda (6 pieces) and Vienna (3 pieces). All the coins of King Vladislaus II were produced in Körmöcbánya. The analysis of the coins of King Vladislaus II suggests that the coins were buried before 1503.